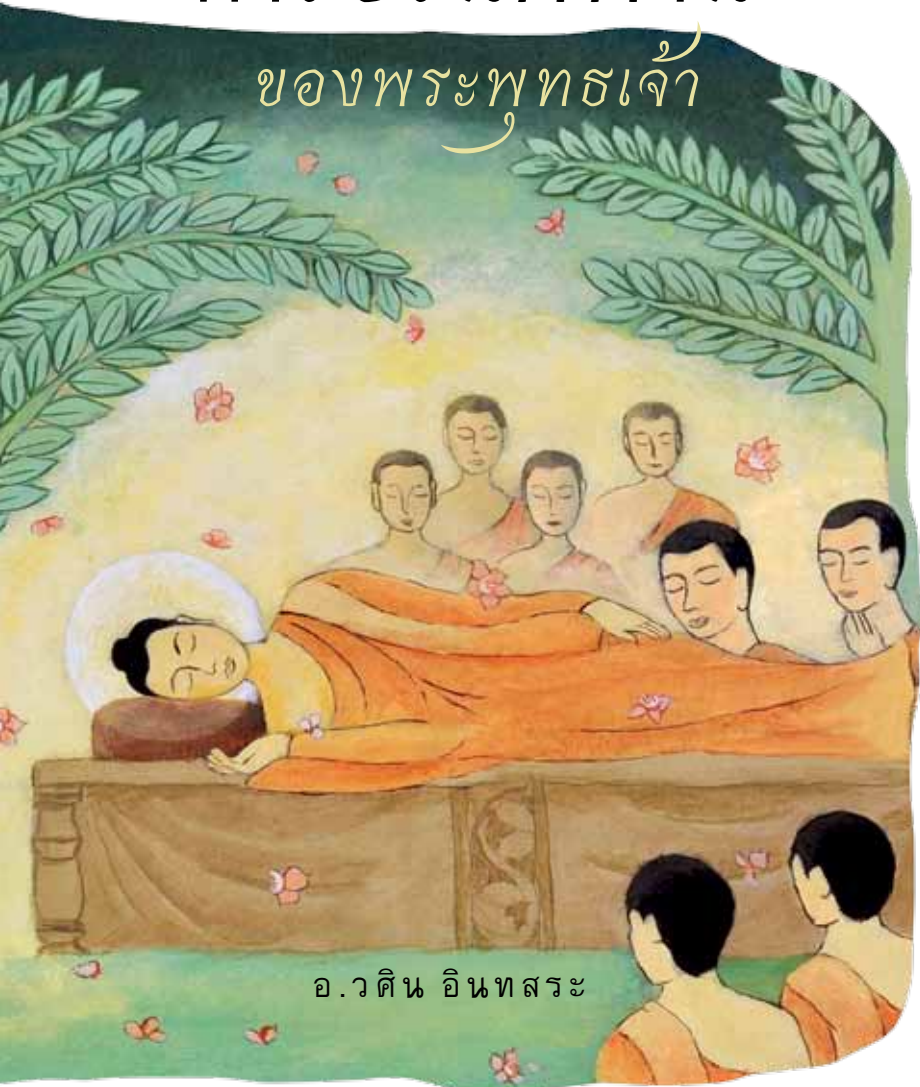

การปรนนิพพาน

ของพระพุทธเจ้า

อ.วติน อินทสระ

การปรินิพพาน ของพระพุทธเจ้า

อ.วติน อินทสระ

ชมรมกัลยาณธรรม
หนังสือดีอันดับที่ ๑๘๒

การปรนนิพพานของพระพุทธเจ้า อ. วติน อินทสระ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : กันยายน ๒๕๕๕ **จำนวนพิมพ์** : ๑๐,๐๐๐ เล่ม
จัดพิมพ์และเผยแพร่โดย : ชมรมกัลยาณธรรม ๑๐๐ ถนนประโคนชัย
ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๒๗๐
โทรศัพท์ ๐-๒๗๐๒-๗๓๕๓, ๐-๒๗๐๒-๙๖๒๔ โทรสาร ๐-๒๗๐๒-๗๓๕๓

ภาพปก/ภาพประกอบ/รูปเล่ม : สุวดี ผ่องใสภา
ร่วมด้วยช่วยแถม : คนข้างหลัง **พิสูจน์อักษร** : คุณยุวดี อึ้งศรีวงษ์, หนู
เพลด บริษัทนครแผนพิมพ์ จำกัด โทร. ๐-๒๔๓๘-๘๔๐๘
พิมพ์ที่ : บริษัท โรงพิมพ์สุภา จำกัด ๑๑๘ ซอย ๖๘ ถนนจรัญสนิทวงศ์
เขตบางพลัด กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐ โทร. ๐-๒๔๓๕-๘๕๓๐

สัพพทานัง ธัมมทานัง ชินาติ
การให้ธรรมะเป็นทาน ชนะการให้ทั้งปวง
.....
www.kanlayanatam.com

Dhammaintrend ร่วมเผยแพร่และแบ่งปันเป็นธรรมทาน

ขอมอบเป็นธรรมบรรณาการ
แต่

จาก

คำอนไมทนา

เรื่อง การปรินิพพานของพระพุทธเจ้า นี้
ข้าพเจ้าได้เก็บความมาจาก มหาปรินิพพานสูตร
ที่ฉนิกาย มหาวรรค ได้รวมพิมพ์อยู่ใน
พระไตรปิฎก ของบริษัทไทยวัฒนาพานิช
และ พระไตรปิฎกฉบับที่พิมพ์ให้เรียบร้อยแล้ว
ของสำนักพิมพ์ธรรมดา ข้าพเจ้าปรารถนา
กับตนเองและผู้คุ้นเคยอยู่เสมอว่า โฉนหนอ
เรื่อง การปรินิพพานของพระพุทธเจ้า นี้จะได้
แยกออกมาพิมพ์ต่างหาก เป็นหนังสือเล่มเล็กๆ
สักเล่มหนึ่ง เพราะมีเนื้อหาและลีลาที่น่าสนใจ
และเป็นประโยชน์มาก ส่วนใดที่ควรอธิบาย
เพิ่มเติม ข้าพเจ้าก็ได้อธิบายไว้บ้าง ทำเป็น
เชิงอรรถไว้บ้าง

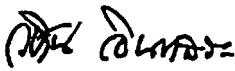

บัดนี้ ชมรมกัลยาณธรรม ซึ่งมี
ทันตแพทย์หญิงอัจฉรา กลิ่นสุวรรณ เป็นประธาน
ได้ขออนุญาตพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ เพื่อแจกจ่าย
แก่ผู้สนใจในงานชมรมฯ ข้าพเจ้ารู้สึกยินดี
ยิ่งนัก ขออนุโมทนาต่อกุศลเจตนาของชมรมฯ
เป็นอย่างยิ่ง

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ทรงเป็นอัจฉริยมนุษย์ การเกิดขึ้นของพระองค์
เป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่โลกตั้งแต่บัดนั้น
จนกระทั่งบัดนี้ คำสอนของพระองค์
เป็นประโยชน์แก่ชาวโลกสุดจะพรรณนาได้
การปรินิพพานของพระองค์เป็นเรื่องมหัศจรรย์

ที่ไม่เคยมีใครทำได้เสมอเหมือน ลองอ่านดู
ในหนังสือเล่มนี้เถิด จะพบว่า เพียงแต่
ในปีสุดท้ายแห่งพระชนมชีพจนถึงวันปรินิพพาน
ได้ทรงบำเพ็ญพุทธกิจอันน่าประทับใจเพียงไร
ข้าพเจ้าหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะอำนวยประโยชน์
แก่ท่านผู้อ่านมิใช่น้อย ข้าพเจ้าขออ้อเอา
พุทธบารมีช่วยคุ้มครองให้ชมรมกัลยาณธรรม
และท่านผู้อ่าน จงมีความสุขความเจริญในธรรม
ยิ่งๆ ขึ้นไป

ด้วยความปรารถนาดีอย่างยิ่ง

๘ มิถุนายน ๒๕๕๕

คำนำของ ชมรมกัลยาณธรรม

ท่านผู้อ่านที่ติดตามผลงานหนังสือของ
ท่านอาจารย์วคิน อินทสระ ส่วนหนึ่งคงเคย
ผ่านตาหนังสือเรื่อง พระไตรปิฎกฉบับที่ทำให้
ง่ายแล้ว ซึ่งจัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ธรรมดา
ในเล่มดังกล่าวมีเนื้อหาสาระที่สรุปประเด็นสำคัญ
มาจากส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎก โดยใช้ภาษา
ที่อ่านเข้าใจง่าย และอธิบายอย่างถูกต้องตรงธรรม
ซึ่งนอกจากจะมีที่มาตามที่ท่านอาจารย์กล่าวถึง
ในคำอัญมโหนานแล้ว ยังมีที่มาจากความเมตตา
ของท่านอาจารย์ ที่ต้องการจะช่วยเปิดโอกาสให้
พวกเราได้อ่านพระไตรปิฎกในส่วนสำคัญๆ
โดยไม่กลัวว่าหนังสือเล่มหนาหรือเนื้อหายากเกินไป
ส่วนหนึ่งในเล่มดังกล่าว ในส่วนชุมนุมพระสูตรขนาดยาว
(ทีฆนิกาย มหาวรรค) คือเรื่อง มหาปริณิพพานสูตร
หรือ “การปริณิพพานของพระพุทธเจ้า” ซึ่งท่านอาจารย์
รจนาไว้อย่างงดงาม สละสลวย กินใจ และทำให้

ผู้อ่านได้ทราบถึงรายละเอียดของช่วงวาระสำคัญ
 ในตอนท้ายพระชนมชีพของพระบรมศาสดา
 และซาบซึ้งในพระมหากุณาธิคุณของ
 องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผ่านผลงาน
 นิพนธ์อันงดงามยิ่งของท่านอาจารย์

ผู้อ่านหลายท่านขอให้ชมรมกัลยาณธรรม
 แยกในส่วนเรื่อง “การปรินิพพานของพระพุทธเจ้า”
 ซึ่งอยู่ในส่วนแรกๆ ของหนังสือ พระไตรปิฎก
 ฉบับที่ทำให้ง่ายแล้ว ออกมาจัดพิมพ์เป็นหนังสือ
 เล่มน้อยต่างหาก เมื่อกราบขออนุญาตท่านอาจารย์
 แล้ว ธรรมะก็จัดสรร ให้เราได้รับความกรุณาจาก
 ศิลปินใจบุญช่วยกันจัดรูปเล่มและวาดภาพประกอบให้
 เพื่อน้อมถวายเป็นพุทธบูชา หนังสือเล่มน้อย
 ที่อยู่ในมือท่านนี้จึงงดงามทั้งเบื้องต้น ท่ามกลาง
 และบั้นปลาย เบื้องต้นนั่นคือ ลีลาการปรินิพพาน
 ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและธรรม
 อันเป็นองค์แทนที่ทรงฝากไว้เป็นแสงสว่าง
 และทางพ้นทุกข์ของปวงสรรพสัตว์

ท่ามกลางนั้นคือ ลีลาการถ่ายทอด
พุทธจริยาและเนื้อหาพุทธธรรม โดยท่าน
อาจารย์วคิน อินทสระ ปราชญ์แห่งพระพุทธรักษา
ครูผู้เปี่ยมเมตตา และบั้นปลายนั้นคือ
ความงดงามของรูปเล่มอันสำเร็จประโยชน์
มาถึงมือทุกท่านผู้ได้รับธรรมทานนี้

ในนามชมรมกัลยาณธรรม ขอกราบ
ขอบพระคุณท่านอาจารย์วคิน อินทสระ
และขอโน้มถวายเป็นสิริแห่งธรรมทานนี้
เป็นพุทธานุชาและโน้มบูชาอาจารย์คุณแต่
ท่านอาจารย์วคิน อินทสระ ด้วยความเคารพ
อย่างสูงยิ่ง หวังว่าผู้อ่านทุกท่านจะได้รับประโยชน์
จากหนังสือสมตามเจตนาธรรมณ์ของท่านอาจารย์
และสมตามปณิธานของชมรมกัลยาณธรรมด้วยเช่นกัน

ขอโน้มถวายเป็นพุทธานุชา
ทพญ. อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ
ประธานชมรมกัลยาณธรรม

การปรินิพพาน ของพระพุทธเจ้า*

เรื่องนี้เป็นการเล่นเรื่องของพระพุทธเจ้า ตั้งแต่ก่อนปรินิพพาน ตอนปรินิพพาน และหลังปรินิพพานแล้ว มีการถวายพระเพลิง หลังจากปรินิพพานแล้ว ๗ วัน เป็นการเล่นเรื่องเกี่ยวกับการปรินิพพานของพระพุทธเจ้า ที่ละเอียดลออ น่าสนใจมาก ขอนำมากล่าว โดยย่อดังนี้

ก่อนปรินิพพานประมาณ ๑ ปี พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏ (มียอดเหมือนนกกางเขน) เมืองราชคฤห์ พระเจ้าอชาตศัตรู ผู้ครองแคว้นมคธ ซึ่งมีราชคฤห์เป็นเมืองหลวงนั้น

*มหาปรินิพพานสูตร เล่ม ๑๐ ข้อ ๖๗-๑๖๒

เตรียมการจะโจมตีแคว้นวัชชี ซึ่งมีเวสาลี
เป็นเมืองหลวง แคว้นทั้งสองนี้อยู่ติดกัน
เพียงแต่มีแม่น้ำคงคาคั่นอยู่

พระเจ้าอชาตศัตรูส่งวัสสการพราหมณ์
ผู้เป็นมหาอำมาตย์ของแคว้นมคธไปเฝ้า
พระคาสตาเพื่อหยั่งเสียงว่า จะทรงมีความเห็น
เป็นประการใด เพราะทรงเชื่อมั่นว่า
พระวาจาของพระพุทธเจ้าย่อมเป็นจริง
เสมอ วัสสการพราหมณ์ไปเฝ้าทูลเล่าเรื่อง
ที่พระเจ้าอชาตศัตรูจะโจมตีแคว้นวัชชี

พระพุทธองค์ทรงสดับแล้ว ไม่ได้ตรัส
อะไรกับวัสสการพราหมณ์ แต่ทรงหัน
พระพักตร์ไปตรัสถามพระอานนท์ ซึ่งยืน
ถวายงานพัดอยู่เบื้องพระปฤษฎางค์
(ยืนพัดอยู่ข้างหลัง) ว่า

“อานนท์ ชาวแคว้นวัชชียังคงประพฤติวัชชี
อปริหานิยธรรม คือ ธรรมอันเป็นไป

เพื่อความไม่เสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญ
โดยส่วนเดียว ซึ่งเราเคยแสดงแก่ชาววัชชี
อยู่หรือ”

“ยังคงประพฤติปฏิบัติอยู่ พระเจ้าข้า”

พระอานนท์ทูลตอบ

“ดูก่อนอานนท์ ชาววัชชีประพฤติมัน
ในธรรม ๗ ประการ คือ

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์

๒. เมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม
เมื่อเลิกประชุมก็เลิกโดยพร้อมเพรียงกัน
และพร้อมเพรียงกันทำกิจของชาววัชชี
ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

๓. ชาววัชชียอมเคารพเชื่อฟังในบัญญัติ
เก่าของชาววัชชีที่ดีอยู่แล้ว ไม่เพิกถอนเสีย
และไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ดีงามขึ้นมาแทน

๔. ชาววัชชีเคารพสักการะนับถือยำเกรง
ผู้เฒ่าผู้แก่ผู้ผ่านโลกมานาน ไม่ลบหลู่ ดูหมิ่น
หรือเหยียดหยาม

๕. ชาววัชชีประพฤดิธรรมในสุภาพสตรี
คือ ไม่ข่มเหงหน้าใจสุภาพสตรี

๖. ชาววัชชีรู้จักเคารพสักการบูชาปูชนียสถาน

๗. ชาววัชชีให้ความรักขาคุ่มครอง

พระอรหันต์ สมณพราหมณาจารย์

ผู้ประพฤดิธรรม प्रารณาให้สมณ-

พราหมณาจารย์ผู้มีศีลที่ยังไม่มาสู่แคว้น

ขอให้มา และที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข”

“ดูก่อนอานนท์ ตราบเท่าที่ชาววัชชียัง
ประพฤติปฏิบัติวัชชีธรรมทั้ง ๗ ประการนี้
อยู่ พวกเขาจะไม่ประสบความเสื่อมเลย
มีแต่ความเจริญมั่นคงโดยส่วนเดียว”

แล้วพระพุทธองค์ทรงผินพระพักตร์

มาตรัสกับวัสสการพราหมณ์

“พราหมณ์ ครั้งหนึ่งเราเคยพักอยู่ที่
สารันทเจตีย์ใกล้กรุงเวสาลี ได้แสดงธรรม
ทั้ง ๗ ประการแก่ชาววัชชี ตราบใดที่ชาววัชชี
ยังประพฤติตามธรรมนี้อยู่ พวกเขาจะ

หากความเลื่อมมมีได้ มีแต่ความเจริญ
โดยส่วนเดียว”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค” วัสสการ-
พราหมณ์ทูล “ไม่ต้องพูดถึงว่า ชาววัชชี
จะบริบูรณ์ด้วยธรรมทั้ง ๗ ประการเลย
แม้มีเพียงประการเดียวเท่านั้น เขาก็จะ
หากความเลื่อมมมีได้ จะมีแต่ความเจริญ
โดยส่วนเดียว”

เมื่อวัสสการพราหมณ์ทูลลาแล้ว
พระคาสตารับสั่งให้พระอานนท์ประกาศให้
พระภิกษุทั้งหมดซึ่งอาศัยอยู่ ณ กรุงราชคฤห์มา
ประชุมพร้อมกัน และพระมหาสมณะทรงแสดง
อภิธานียธรรม โดยอเนกปริยาย เป็นต้นว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ตราบใดที่พวกเธอยังหมั่น
ประชุมกันเนื่องนิตย์ พร้อมเพรียงกันประชุม
เคารพในสิกขาบทบัญญัติ ยำเกรงภิกษุผู้เป็น
สังฆเถระ สังฆบิดร ไม่ยอมตนให้ตกอยู่
ภายใต้อำนาจแห่งตันทา พอใจในการอยู่อาศัย
เสนาสนะป่า प्रารธนาให้เพื่อนพรหมจารี
มาสู่สำนักและอยู่เป็นสุข ตราบนั้นพวกเธอ
จะไม่เสื่อมเลย มีแต่ความเจริญโดยส่วนเดียว

“ภิกษุทั้งหลาย ตราบใดที่เธอไม่หมกมุ่น
กับงานมากเกินไป ไม่พอใจด้วยการคู้ฟุ้งชาน
ไม่ชอบใจ ไม่พอใจในการนอนมากเกินไป
ไม่ยินดีในการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ไม่เป็น
ผู้ปรารธนาลามก ไม่ตกอยู่ใต้อำนาจแห่ง

ความปรารถนาชั่ว ไม่คบมิตรเลว ไม่หยุด
ความเพียรพยายามเพื่อบรรลุคุณธรรมสูงๆ
ขึ้นไปแล้ว ตราบนั้นพวกเธอจะไม่มี
ความเสื่อมเลย จะมีแต่ความเจริญโดยส่วนเดียว”

ทรงแสดงอภิธานียธรรมอีก ๖ ประการ
ซึ่งในที่อื่นทรงแสดงโดยชื่อว่า **สาราณียธรรม**
(ธรรมอันเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน เป็นไป
เพื่อความรัก ความเคารพต่อกัน เพื่อสามัคคี
เอकीภาพ) คือ

๑. มีเมตตาทางกาย คือ จะทำอะไรก็ทำ
ด้วยเมตตา

๒. มีเมตตาทางวาจา คือ จะพูดอะไร
ก็พูดด้วยเมตตา

๓. มีเมตตาตามโนกรรม คือ จะคิดอะไรก็
คิดด้วยเมตตา

๔. แบ่งปันลาภผลที่ตนหาได้มาโดย
ชอบธรรมแก่ผู้อื่นตามสมควร ไม่หวงไว้
บริโภคแต่ผู้เดียว

๕. มีศีล มีความประพฤติดีเสมอกัน
ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของผู้อื่น เพราะ
ความประพฤติไม่ดีของตน

๖. มีความเห็นร่วมกัน เสมอกันกับ
เพื่อนภิกษุอื่นๆ ทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ
เป็นความเห็นถูกต้องที่จะนำตนออกจากทุกข์ได้

เมื่อภิกษุมือปรีหานิยธรรมทั้ง

๖ ประการนี้อยู่เพียงใด เธอย่อมหวังได้
ซึ่งความสุขความเจริญส่วนเดียว ย่อม
ไม่เลื่อมเลย

ขณะที่ประทับ ณ ภูเขาศิขณภูมุนั้น
ทรงแสดงธรรมเน้นเรื่องศีล สมาธิ และ
ปัญญาเป็นอันมากกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา
เป็นอย่างนี้ๆ **สมาธิซึ่งมีศีลเป็นพื้นฐาน**
ปัญญาซึ่งมีสมาธิเป็นพื้นฐาน ย่อมมีผลมาก
มีอานิสงส์มาก จิตซึ่งได้รับการอบรมแล้ว
ด้วยปัญญาเช่นนี้ ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะ
คือ กิเลสที่หมักหมมอยู่ในสันดานต่างๆ

จากภูเขาศิขณภูเสด็จไปยังพระราช-
อุทยานชื่อ อัมพลัญญิกา* ประทับ ณ
ตำหนักหลวง ทรงแสดงธรรมเรื่อง
ศีล สมาธิ ปัญญา^๕นั่นเองแก่มิคุชทั้งหลาย
อีก จากพระราชอุทยานอัมพลัญญิกา
เสด็จยังหมู่บ้านนาลันทา ประทับ ณ สวน
มะม่วงชื่อปาวาทิกะ (ปาวาทิกอัมพวัน)
ณ ที่นี้เอง พระสารีบุตรเข้าไปเฝ้า กล่าว
อาสาวิจา คือ ถ้อยคำที่แสดงถึงความ
เลื่อมใสอย่างยิ่งในพระศาสนาว่า ท่านมี

*เป็นพระราชอุทยานอยู่บนเส้นทางระหว่างเมือง
ราชคฤห์กับนาลันทา มีต้นมะม่วงหน่มอยู่ที่ประตู
ล้อมรอบด้วยบ่อและที่ประทับพักผ่อนของ
พระราชชา มีจิตรกรรมประดับประดาเพื่อความ
บันเทิงในยามที่เสด็จมาพัก พระพุทธรองค์
และสงฆ์สาวกเคยเสด็จมาประทับ ณ ที่นี้หลายครั้ง
เมื่อทรงแสดงพรหมชาลสูตร ก็ประทับที่นี้ ครั้งนี้
นับเป็นครั้งสุดท้ายของพระองค์

ความเลื่อมใสอย่างยิ่งในพระผู้มีพระภาคเจ้า เพราะทั้งในอดีต อนาคต และปัจจุบัน ไม่มีสมณะหรือพราหมณ์ใดๆ เลย ที่เป็นผู้รู้ยิ่งไปกว่าพระพุทธองค์ในเรื่องพระสัมโพธิญาณ (การตรัสรู้เอง)

เสด็จต่อไปถึงปาฏลีคาม (ซึ่งต่อมาเป็นเมืองปาฏลีบุตร เวลานี้คือ เมืองปัตนะ) ณ ที่นี้ อุบาสกอุบาสิกาเป็นจำนวนมากมาเฝ้าพระพุทธองค์ทรงแสดงโทษแห่ง **ศีลวิบัติ** (ความวิบัติแห่งศีล) ๕ ประการ คือ

๑. ผู้ไร้ศึลยอมประสพความเลื่อมทางโมคชะ
๒. ชื่อเสียงทางไม่ดีฟังขจรไป
๓. ไม่แก้วักล้าอาจหาญเมื่อเข้าที่ประชุม หรือท่ามกลางชุมชน
๔. เมื่อจวนตาย ย่อมขาดสติสัมปชัญญะ คัมภีร์ครองสติไม่ได้ เรียกว่า หลงตาย
๕. เมื่อตายแล้วย่อมไปสู่ทุคติ

ส่วนคุณแห่งศีลสมบัติ คือความสมบูรณ์ด้วยศีล มีนัยตรงกันข้ามกับศีลวิบัติดังกล่าวแล้ว

ขณะที่ประทับอยู่ ณ ปาฏลिकามนั้นเอง สุนิระมหาอำมาตย์กับวัสสการพราหมณ์ กำลังเตรียมสร้างปาฏลิกามเป็นเมืองหน้าด่าน เพื่อโจมตีแคว้นวัชชี พร้อมทั้งป้องกันการโจมตีจากแคว้นวัชชีด้วย พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ไว้กับพระอานนท์ว่า ต่อไปภายหน้าปาฏลิกามจะเป็นเมืองใหญ่ เป็นเมืองสำคัญทางการค้าขาย

สุนิระและวัสสการพราหมณ์ไปเฝ้าพระศาสดา ทูลอาราธนาให้เสวยในที่ที่พักของตน ในเช้าวันนั้น พระพุทธองค์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เสด็จไปเสวย ณ ที่พัก (อวาสกะ) ของท่านทั้งสอง เสร็จแล้วทรงอนุโมทนาอันน่าจับใจว่า

“บัณฑิตอยู่ ณ ที่ใด ย่อมเชื่อเชิญท่านผู้มีศีลมาบริโภค ณ ที่นั้น อุทิศส่วนบุญ

ให้แก่เวทดาผู้สถิตอยู่ ณ ที่นั้นๆ เวทดา
ผู้ซึ่งได้รับการบูชาแล้วย่อมบูชาตอบ
ได้รับความนับถือแล้วย่อมนับถือตอบ
ย่อมอนุเคราะห์บุคคลนั้นเหมือนมารดาบิดา
อนุเคราะห์บุตร ผู้ซึ่งเวทดาอนุเคราะห์แล้ว
ย่อมประสพแต่ความเจริญ”

มหาอำมาตย์ทั้งสองตามส่งพระพุทธองค์
ตั้งใจไว้ว่า พระศาสดาเสด็จออกทางประตูใด
เสด็จข้ามแม่น้ำคงคาที่ท่าใด จะตั้งชื่อประตู
นั้นว่า ประตูโคตมะ และทำนั้นว่า ท่าโคตมะ

เสด็จข้ามแม่น้ำคงคาถึงโกฏิกาม
ทรงแสดงอริยสัจ ๔ แก่ภิกษุทั้งหลาย
โดยใจความสำคัญว่า “เพราะไม่รู้แจ้งแห่งตลอด
อริยสัจ ๔ เราและเธอทั้งหลายจึงต้องเร่ร่อนไป
ท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏอันยาวนาน บัดนี้เรา
ได้รู้แจ้งแห่งตลอดอริยสัจ ๔ แล้ว จึงไม่ต้อง
ท่องเที่ยวไป ลี้นภพ ลี้นชาติแล้ว”

จากโกฏิกามเสด็จถึงนาทิกาม ประทับ
 ณ ที่พักอันก่อด้วยอิฐ ทรงแสดงธรรมแก่
 ภิกษุทั้งหลาย ให้เอาธรรมเป็นกระจกส่อง
 ดูตัวเอง และพยากรณ์ตนเองได้ว่าภายหลัง
 จะเป็นอย่างไร ไม่ต้องทูลถามพระศาสดา
 ให้ทรงลำบาก ตรัสกับพระอานนท์ว่า ผู้ใด
 มีคุณสมบัติ ๔ ประการ คือ เลื่อมใสใน
 พระพุทธเจ้า ในพระธรรม และในพระสงฆ์
 อย่างมั่นคง ไม่หวั่นไหว พร้อมด้วยมีศีล
 บริสุทธิ์ ผู้นั้นย่อมพยากรณ์ตนเองได้ว่า

เป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
ไม่ต้องตกนรก ไม่เกิดในกำเนิดสัตว์
เดียรัจฉาน ไม่ต้องเป็นเปรต หรืออสุรกาย
เป็นการปิดอบายได้โดยสิ้นเชิง

เสด็จเข้าสู่เขตเมืองเวสาลี ประทับ
ณ อัมพปาลีวันของนางอัมพปาลีผู้เป็น
นครโสภณีนี* ของนครเวสาลี ทรงเตือนภิกษุ
ทั้งหลายให้อยู่ด้วยสติสัมปชัญญะอยู่เสมอ
นางอัมพปาลีทราบข่าวว่า พระคาสตาเสด็จ
มาประทับอยู่ที่สวนมะม่วงของตน จึงนั่ง
รถเทียมม้าไปเฝ้า พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรม
ให้อาจหาญว่าเรงในกุศลธรรมแล้วทูลอาราธนา
พระองค์และภิกษุสงฆ์เพื่อเสวยในวันรุ่งขึ้น
พระคาสตาทรงรับ

*นครโสภณีนีในสมัยนั้น เป็นหญิงมีเกียรติ
สำหรับต้อนรับแขกเมืองและเจ้านายชั้นสูง
แปลว่า หญิงประดับเมืองหรือทำนกรให้งาม

พวกเจ้าลิจฉวีแห่งเมืองเวสาลีก็เสด็จ
มาเฝ้าเหมือนกัน สวณทางกับนางอัมพาลี
ซึ่งกำลังกลับบ้าน ทราบเรื่องที่นางอัมพาลี
จะถวายภัตตาหารแด่พระผู้มีพระภาค
พวกเขาขอซื้อการเลี้ยงพระพุทธรเจ้าด้วย
ทรัพย์แสนกหาปณะ (หน่วยเงินตรา
๑ กหาปณะ มีค่าเท่ากับ ๔ บาท)
นางอัมพาลีตอบว่า แถมเมืองเวสาลี
กับชนบทให้ด้วยก็ไม่เอา

พระศาสดาทอดพระเนตรเห็นเจ้าลิจฉวี
ซึ่งแต่งตัวสวยงามมาแต่ไกล ตรัสกับภิกษุ
ทั้งหลายว่า ใครไม่เคยเห็นเทพชั้นดาวดึงส์
ก็จงดูพวกเจ้าลิจฉวีเหล่านี้แหละ ทรงแสดง
ธรรมให้เจ้าลิจฉวีว่าเรื่องอาจหาญในกุศลธรรม
แล้ว วันรุ่งขึ้นเสด็จยังนิเวศน์ของนางอัมพาลี
ทรงรับอัมพาลีวันซึ่งเจ้าของถวายเป็นที่
ประทับของพระองค์และภิกษุสงฆ์

ข่าวเรื่องพระเจ้าอชาตศัตรูเตรียมทัพ
เพื่อโจมตีแคว้นวัชชีนั้น ทำให้พระพุทธรองค์
ผู้มีพระมหากุณาทรงห่วงใยแคว้นวัชชียิ่งนัก
เป็นเวลาเกือบ ๑ ปีที่เสด็จวนเวียนอยู่ใน
แคว้นวัชชี ในที่สุดก็เสด็จประทับ ณ เวฬุคาม
(บ้านมะตูม) เมื่อจวนเข้าพรรษามี
พระพุทธานุญาตให้ภิกษุทั้งหลายเลือกที่
จำพรรษาได้ตามชอบใจ ส่วนพระองค์
จะประทับจำพรรษา ณ เวฬุคาม

การที่ไม่เสด็จเข้าไปในเมืองเวสาลีนั้น
น่าจะเป็นเพราะไม่ทรงปรารถนาด้วยเรื่อง
การบ้านการเมือง ถ้าเสด็จเข้าไปอาจเป็น
ที่ระแวงของพระเจ้าอชาตศัตรูว่า ทรงเอาพระทัย

อภิธานิยธรรม : ธรรมอันเป็นไปเพื่อ
ความไม่เสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญ
โดยส่วนเดียว

เข้าข้างเวสาลี แต่การที่พระพุทธองค์
ทรงวนเวียนอยู่ในเขตแคว้นวัชชีเป็นเวลา
เกือบปีนั้น ก็ได้ผลสมพระประสงค์ คือ
พระเจ้าอชาตศัตรูมิได้ยาตราทัพเข้าสู่แคว้น
วัชชีเลย พระพุทธองค์ทรงเกื้อกูลหมู่ชน
มิใช่เพียงแต่ในทางธรรมเท่านั้น แต่ทรง
บำเพ็ญประโยชน์แก่เทวดาและมนุษย์
แม้ในทางโลกอีกด้วย สมแล้วที่พระองค์
ได้พระนามว่า “พระโลกนาถ ผู้เป็นที่พึ่ง
ของโลก” แม้ภายหลังเมื่อทรงปรินิพพาน
แล้ว ตั้งแต่บัดนั้นจนกระทั่งบัดนี้ มีมนุษย์
จำนวนนับไม่ได้ที่ระลึกถึงคำสอนของ
พระองค์ และได้วางมือจากการประกอบ
กรรมชั่ว แล้วตั้งหน้าทำความดี พระองค์ยัง
ทรงเป็นที่พึ่งของโลกอยู่

ในพรรษาอันเอง ซึ่งเป็นพรรษาสุดท้าย
แห่งพระชนมชีพ พระตถาคตเจ้าทรง
พระประชวรหนักด้วยโรคปักขันทิกาพาธ

คือมีพระบังคนเป็นโลหิต เกือบจะประณิพพาน แต่ทรงพิจารณาเห็นว่า ยังไม่เป็นการอันสมควรที่จะประณิพพาน ยังไม่ได้บอกลาภิกษุผู้เป็นอุปัฏฐากและภิกษุสงฆ์ จึงทรงใช้สมาธิอิทธิบาทภาวนาขับไล่อาพาธนั้นด้วยอิทธิวาสนชั้นดี (อดทนต่อทุกขเวทนาอาพาธ) เรื่องที่พระพุทธองค์ทรงใช้ความอดทนจนหายอาพาธนั้นเป็นที่ประจักษ์แก่พุทธบริษัททุกหมู่เหล่า

เมื่อหายอาพาธแล้ว ตอนเย็นประทับนั่ง ณ ร่มเงาแห่งที่พัก (วิหาร) พระอานนท์เข้าเฝ้ากราบทูลว่า ได้เห็นความอดทนของพระองค์แล้ว ตัวพระอานนท์เองมีดมมไปหมด ทำอะไรไม่ถูก แต่เบาใจอยู่หน่อยหนึ่งว่า พระผู้มีพระภาคจะยังไม่ประณิพพาน ตราบเท่าที่ ยังไม่ได้ประมุขสงฆ์ปรารภข้อที่ควรปรารภท่ามกลางมหาสมาคม

พระพุทธองค์ตรัสว่า ภิกษุสงฆ์จะหวังอะไรในพระองค์อีก พระองค์ได้ทรงแสดงธรรม

เปิดเผยหมดแล้ว **ไม่มีกำมือของอาจารย์**
 คือมิได้ปิดบังซ่อนเร้นอะไรไว้เลย* แต่บัดนี้
 พระองค์ทรงชรามากแล้ว วัยล่วงมาถึง
 ๘๐ แล้ว สังขารร่วงโรย ทรวดโทรงเหมือน
 เกวียนหัก เพียงแต่ได้ไม้ไผ่มากระหนาบ
 คาบค้ำไว้ จะยืนนานไปได้สักเท่าใด
 อย่าหวังพึ่งอะไรพระองค์อีกเลย ขอให้
 มีตนและมีธรรมเป็นที่พึ่งเถิด

ตรัสในที่สุดว่า “ภิกษุของเราผู้ใคร่ต่อ
 การศึกษาจักถึงความเป็นเลิศ”

*อาจารย์สมัยก่อน จะไม่สอนความรู้ทุกอย่าง
 ให้แก่ศิษย์ หวงไว้บ้าง กำไว้บ้าง เพื่อว่าลูกศิษย์
 คนใดคิดสู้ครู ครูจะได้นำวิชาความรู้ที่ยังไม่ได้
 สอนมาปราบ แต่พระพุทธเจ้าไม่ทรงคิดเช่นนั้น
 จึงตรัสว่าไม่มีกำมือของอาจารย์

เช้าวันรุ่งขึ้น พระศาสดาพร้อมด้วย
 พระอานนท์ เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในเมือง
 เวสาลี กลับจากบิณฑบาตแล้ว เสวยแล้ว
 เสด็จไปพักผ่อนกลางวันที่บ้านวาลเจตีย์*
 ณ ปาวาลเจตีย์นี้เอง พระผู้มีพระภาคเจ้า
 ตรัสกับพระอานนท์ว่า “เมืองเวสาลีนี้
 นารีนรมย์ อุเทนเจตีย์ โคตมเจตีย์ สัตตัมพ-
 เจตีย์ พหุบุตตเจตีย์ สารันทเจตีย์ และปาวาล
 เจตีย์ ล้วนนารีนรมย์ทั้งสิ้น **อานนท์ ผู้ใด
 เจริญอิทธิบาท ๔ อย่างดีแล้ว ประสงค์จะ
 มีชีวิตอยู่ ๑ กัป หรือเกิน ๑ กัปก็พออยู่ได้
 อานนท์ ตถาคต (คือพระพุทธเจ้า) ได้เจริญ
 อิทธิบาท ๔ มาอย่างดีแล้ว ถ้าต้องการจะ**

*คำว่า เจตีย์ ซึ่งกล่าวถึงเป็นอันมากในที่นี้
 ขอได้โปรดทราบว่ ไม่ใช่เจตีย์ในความหมาย
 เดียวกับที่ใช้ในภาษาไทย แต่หมายถึง สถานที่
 อันเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนในถิ่นนั้นๆ

มีชีวิตอยู่ ๑ กัป หรือเกิน ๑ กัปกีย่อมอยู่ได้”

แม้เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอยู่อย่างนี้ถึง
๓ ครั้ง พระอนนทก็หาไม่รู้ทันไม่ จึงมิได้ทูล
อาราธนาให้ทรงพระชนม์อยู่ต่อไป

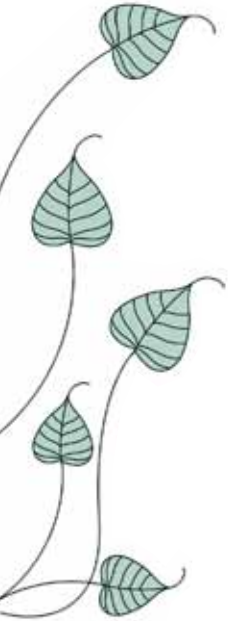
พระผู้มีพระภาคทรงเห็นดังนั้น จึงรับสั่ง
ให้พระอนนทไปพักผ่อนตามอัธยาศัย

คำว่า อิทธิบาท ซึ่งบุคคลอบรมเจริญดีแล้ว
ในที่นี้ ไม่ใช่อิทธิบาทของคนธรรมดา แต่เป็น

อิทธิบาทที่เกี่ยวกับฉาน หรือสมาธิ ซึ่งท่าน
เรียกว่า จันทสมาธิ วิริยสมาธิ เป็นต้น
กล่าวคือ อาศัยจันทหะ วิริยะนั่นเอง
ในฉานเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เจโตสมาธิ
หรืออนิมิตตเจโตสมาธิ ทำให้ต่ออายุ
ไปได้อีก ๑ กัป หรือเกิน ๑ กัป คำว่ากัปในที่นี้
ไม่ใช่กัปอายุโลก แต่หมายถึงกัปอายุคน
คือประมาณ ๑๐๐ ปี หรือ ๑๒๐ ปีเท่านั้น

เมื่อพระอานนท์หลีกไปแล้ว พระผู้มี
พระภาคก็ทรงปลงพระชนมายุสังขาร
คือตัดสินพระทัยว่า จะปรินิพพานไปอีก
๓ เดือนข้างหน้า ในวันเพ็ญกลางเดือน ๖
วันที่ทรงปลงพระชนมายุสังขารนั้น
เป็นวันเพ็ญกลางเดือน ๓ เกิดแผ่นดินไหวขึ้น
พระอานนท์ซึ่งไปนั่งพักผ่อนอยู่โคนไม้ต้นหนึ่ง
ไม่ไกลนัก เห็นเหตุอัศจรรย์เกิดแผ่นดินไหว
เช่นนั้น สงสัยว่าอะไรเป็นเหตุให้แผ่นดินไหว
จึงรีบเข้าไปพระศาสดาทูลถามเรื่องนั้น

พระพุทธองค์ตรัสว่า “เป็นธรรมดา
 อย่างนี้แหละ อานนท์ เมื่อตถาคตตรัสรู้
 ปลงพระชนมายุสังขาร และนิพพาน ย่อมเกิด
 แผ่นดินไหวขึ้น” พระอานนท์จึงทราบว่
 บัดนี้พระผู้มีพระภาคทรงปลงพระชนมายุ
 สังขารเสียแล้ว จึงทูลอาราธนาให้อยู่ต่อไป
 เพื่อประโยชน์แก่ชาวโลก เพื่ออนุเคราะห์โลก
 แต่พระพุทธองค์ทรงปฏิเสธ ตรัสว่าข้าเกินไป
 เสียแล้ว พระองค์ทรงปลงพระชนมายุสังขาร
 เสียแล้ว ไม่อาจกลับพระทัยได้ ที่จริงได้เคย
 ทรงบอกไปอย่างชัดเจน (นิมิตโอสถ) แก่
 พระอานนท์มาแล้วถึง ๑๖ ครั้ง ๑๖ แห่ง
 คือ ที่เมืองราชคฤห์ ๑๐ ครั้ง ๑๐ แห่ง เช่น

สาราณียธรรม: ธรรมอันเป็นเหตุให้
 ระลึกถึงกัน เป็นไปเพื่อความรัก
 ความเคารพต่อกัน เพื่อสามัคคี เอกภาพ

ที่ภูเขาคิชฌกูฏเป็นต้น และที่เมืองเวสาลี
อีก ๖ ครั้ง ๖ แห่ง คือ ที่อุเทนเจตีย์
ลัตตัมพเจตีย์ โคตมเจตีย์ พหุပ္พตเจตีย์
สารันทเจตีย์ และปาวาลเจตีย์เป็นแห่งสุดท้าย
เป็นความบกพร่องของพระอานนท์เองที่
มิได้เฉลียวใจทูลให้ดำรงพระชนม์อยู่
ที่จริงถ้าพระอานนท์ทูลให้ดำรงพระชนม์อยู่
ณ สถานที่ดังกล่าวแห่งใดแห่งหนึ่งก็จะทรง
ห้ามเสีย ๒ ครั้ง พอครั้งที่ ๓ ก็จะทรงรับอาราธนา

อย่างไรก็ตามได้ทรงปลอบพระอานนท์
ให้คลายโศกเศร้าเสียใจว่า “อานนท์ เราได้
เคยบอกเธอไว้ก่อนแล้วมิใช่หรือว่า บุคคล
ย่อมต้องพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักที่พึงใจ
เป็นธรรมดา จะหวังให้ได้ตั้งใจเสมอไปย่อม
ไม่ได้ สิ่งที่เกิดขึ้นแล้วย่อมมีการสูญสลาย
เป็นธรรมดา จะปรารถนาว่าอย่าต้องทำลาย
เลยย่อมเป็นไปไม่ได้...”

ตรัสดังนี้แล้วชวนพระอานนท์เข้าสู่ป่า
 มหาวัน รับสั่งให้พระอานนท์ประกาศให้
 ภิกษุสงฆ์ทั้งหมดที่อยู่ในเมืองเวสาลีมา
 ประชุมกันที่อุปัฏฐานศาลา (ที่ปฏิบัติบำรงสงฆ์
 อาจเป็นหอฉันและใช้เป็นที่พักได้ด้วย)
 เมื่อภิกษุสงฆ์ประชุมกันพร้อมแล้ว ได้ทรง
 แสดงธรรมซึ่งเรียกชื่อว่า **อภิญญาเทศิตธรรม**
คือ ธรรมที่ทรงแสดงไว้เพื่อความรู้อยิ่ง คือ
สติปัฏฐาน ๔ ความเพียรชอบ ๔ อิทธิบาท ๔
อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ และมรรค
มีองค์ ๘ รวม ๓๗ ประการ (ทั้งหมดนี้เรียกว่า
โพธิปักขิยธรรม ก็มี) ทรงขอร้องให้ภิกษุ
 ทั้งหลายศึกษาเล่าเรียนด้วยดี สนใจ อบรม
 ให้มากซึ่งธรรมเหล่านี้ เพื่อความยั่งยืนตั้งอยู่
 ได้นานแห่งพรหมจรรย์ (คือ พระพุทธศาสนา)
 เพื่อประโยชน์สุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์
 ชาวโลก ตรัสย้าอีกว่า สังฆารทั้งหลายมีความ
 ลื่นความเลื่อมไปเป็นธรรมดา ขอให้ภิกษุ

ทั้งหลายอยู่ด้วยความไม่ประมาท พระองค์จัก
ประณิพพานในอีก ๓ เดือนข้างหน้า และแล้ว
ตรัสพระพุทฺธพจน์เป็นทำนองให้เกิดความ
สังเวชสลัดใจ ปลงได้ และให้มีความอุทสาหะวิริยะ
เพื่อสิ้นทุกข์โดยนัยว่า

“ทั้งคนหนุ่มคนแก่ ทั้งพาลและบัณฑิต
ทั้งคนร่ำรวยและคนยากจน ล้วนบ่ายหน้าไปสู่
ความตาย เหมือนภาชนะดินทุกชนิดย่อมมี
การแตกเป็นที่สุด ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย
ก็เช่นกัน มีความตายเป็นที่สุด

วัยของเราแก่หง่อมแล้ว ชีวิตของเรา
น้อยนัก เราจำต้องละท่านทั้งหลายไป
แต่เราได้ทำที่พึ่งของเราไว้เรียบร้อยแล้ว
ขอเธอทั้งหลายจงเป็นผู้ไม่ประมาท มีสติ
มีศีลดี มีจิตใจมั่นคง คอยรักษาจิตของตน
ด้วยดี ผู้ใดไม่ประมาทอยู่ในธรรมวินัยนี้
ผู้นั้นจักละการเวียนว่ายตายเกิด พันทุกข์
ได้แน่นอน”

เข้าวันรุ่งขึ้น เสด็จบิณฑบาตที่เมืองเวสาลี
 เสวยเสร็จแล้วเสด็จออกจากเมืองเวสาลี
 ทรงเหยียดดูเมืองเวสาลีเป็นนาคาวโลก
 คือทรงเหยียดทอดพระเนตรแบบพญาช้าง
 คือหมุนกลับไปทั้งพระองค์ พลางตรัสกับ
 พระอานนท์ว่า การเหยียดดู หรือการได้เห็น
 เมืองเวสาลีของพระองค์ เป็นการเห็น
 ครั้งสุดท้ายแล้ว เสด็จพุทธดำเนินไปยัง
 บ้านภัณฑคาม ณ ที่นั้นตรัสกับภิกษุทั้งหลาย
 ถึง**อริยธรรม ๔ ประการ** คือ **อริยศีล**
อริยสมาธิ อริยปัญญา และอริยวิมุตติ
 ว่า “เมื่อยังไม่รู้แจ้งแทงตลอดธรรมทั้ง
๔ ประการนี้ เราและพวกเธอจึงต้องท่องเที่ยว
 ไปเร่ร่อนไปในสังสารวัฏอันยาวนาน
 แต่เมื่อรู้แจ้งแทงตลอด**อริยธรรม ๔**
ประการนี้แล้ว เราจึงถอนตนหาเสียได้
 ไม่มีภพใหม่อีก ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีก
 ต่อไป”

ออกจากภิกษุสามเณร (ตำราบางเล่มเป็น
ภิกษุสามเณร) เสด็จต่อไปยังหัตถิศา อัมพคาม
ชัมพูคาม และโกคนคร ตามลำดับ ประทับ
อยู่ ณ อาสนวิหารเจดีย์ในเขตโกคนครนั้น
ทรงแสดงมหาปเทศ (ข้ออ้างใหญ่) แก่ภิกษุ
สงฆ์เพื่อการตกลงใจ ตัดสินว่าอะไรเป็น
คำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า อะไรไม่ใช่
ใจความสำคัญว่า

“ถ้ามีใครมาอ้างพระศาสดา อ้างสงฆ์
อ้างคณะ หรืออ้างบุคคลก็ดีกว่า เขาได้รับฟังมา
จากพระศาสดา หรือจากสงฆ์ จากพระเถระ
เป็นจำนวนมากผู้เป็นพหูสูต ทรงธรรม
ทรงวินัย (จากคณะ) หรือจากภิกษุเถระรูป
เดียวผู้เป็นพหูสูต ทรงธรรม ทรงวินัย
(จากบุคคล) แสดงว่า “นี่เป็นธรรม เป็นวินัย
นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา อย่ารีบรับ
หรืออย่ารีบปฏิเสธข้ออ้างนั้น ฟังสอบใน
พระสูตร ฟังเทียบในวินัย ถ้าวางกันไม่ได้ก็

ขอให้เข้าใจว่า นั่นไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัย
ไม่ใช่คำสอนของพระศาสดา ถ้างั้นได้
ก็ขอให้เข้าใจว่า นั่นเป็นธรรม เป็นวินัย
เป็นคำสอนของพระศาสดา”

จากโศคนครเสด็จเข้าสู่เมืองปาวา
ประทับ ณ สวนมะม่วงของนายจุนทะ
กัมมารบุตร (บุตรนายช่างทอง) เจ้าของสวน
ได้สดับข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จมาพร้อม
ด้วยภิกษุสงฆ์ ประทับอยู่ ณ สวนมะม่วง

ของตน จึงมาเฝ้าฟังคำสอนอันเป็นเหตุให้
รำเรงบันเทิงใจในกุศลจรรยา แล้วทูลอาราธนา
พระศาสดาและภิกษุสาวก เพื่อรับภัตตาหาร
ในนิเวศน์ของตน เมื่อทราบว่พระศาสดา
ทรงรับแล้ว เขารีบกลับบ้าน จัดแจงขานนียะ
(ของควรเคี้ยว) โภชนียาหาร (ของควรบริโภค)
และสุกรมัทวะ อันเพียงพอแก่ภิกษุสงฆ์
(ปณีต ขานนีย โภชนีย ปฎิยาทาเปตวา
ปหุตถจ สุกรมัทหว)

เข้าขึ้น ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคและ
 อาราธนาภิกษุสงฆ์ เพื่อเสวยและฉันที่บ้าน
 ของตน พระศาสดาประทับนั่งเรียบร้อยแล้ว
 ตรัสถามถึงสุกรมัทวะ ขอให้ถวายสุกรมัทวะ
 แต่พระองค์เพียงผู้เดียว ส่วนอาหารอื่นๆ
 ให้ถวายพระสงฆ์ได้ สุกรมัทวะที่เหลือให้นำ
 ไปฝังดินเสีย ตรัสว่า ไม่มีใครในโลกไหนๆ
 ที่บริโภคน้ำสุกรมัทวะแล้วจะย่อยได้ นอกจาก
 พระองค์เอง นายจุนทะได้ปฏิบัติตามพระพุทธ-
 ดำรัสทุกประการ

เสวยเสร็จแล้ว ทรงอนุโมทนาให้นายจุนทะ
 ว่าเรื่องอาชญาในกุศลธรรมสัมมาปฏิบัติ
 แล้วเสด็จจากไป หลังจากเสวยสุกรมัทวะ
 ของนายจุนทะแล้ว พระโรคาพาธรุนแรงขึ้น
 เสวยเวทนาถ้ำจวนจะสิ้นพระชนม์ แต่ทรงมี
 พระสติสัมปชัญญะอดทนต่ออาพาธนั้นอย่าง
 ยืนยง มิได้แสดงพระอาการกระวนกระวาย
 แต่ประการใด เสด็จป่วยพระพักตร์ไปสู่
 นครกุสินารา

สุกรรมทัวะคืออะไร เป็นปัญหาที่ควร
วินิจฉัย ทำไมพระพุทธองค์จึงรับสั่งให้ถวาย
เฉพาะพระองค์ผู้เดียว ทั้งๆ ที่นายจุนทะ
ได้เตรียมไว้อย่างเพียงพอหรือเป็นอันมาก
(ปहुตถุจ สุกรรมทัวะ) พระพุทธองค์ทรง
ประสวรหนักลงเพราะเสวยสุกรรมทัวะหรืออย่างไร

สุกรรมทัวะ ตามนัยคัมภีร์**สูมังคลวิลาสินี**
อรรถกถาที่มณีกาย ได้อธิบายสุกรรมทัวะไว้
๓ นัย คือ

๑. เนื้อของสุกรที่ไม่อ่อนเกินไป
ไม่แก่เกินไป (นาติตรุณสุส นาติชิณฺณสุส)
อ่อนนุ่มสนิท นายจุนทะตกแต่งปรุงเป็นอาหาร
อย่างดี

๒. อาจารย์บางพวกกล่าวว่า สุกรรมทัวะ
คือ ข้าวอ่อนที่ปรุงอย่างดีด้วยปัญญาโครส
(ถือเอาความว่า ข้าวที่หุงอย่างดีด้วยน้ำนมโค)

๓. อาจารย์บางพวกกล่าวว่า สุกรรมทัวะ
เป็นยาชนิดหนึ่ง ปรุงด้วยรสาณวิธีย์ ซึ่งมีใน

คัมภีร์สาयनศาสตร์ (คัมภีร์หรือตำรายา)
 นายจันทะเตรียมยาชนิดนี้ถวายด้วยหวังจะ
 ให้พระพุทธรเจ้าทรงหายประชวร ยังไม่ต้อง
 ปรีนิพพาน

รวมความแล้วพระอรรคธกถาจารย์ ผู้รจนา
 คัมภีร์ที่ขนิทาย อธิบายมหาปรีนิพพานสูตร
 นี้เอง ก็ยังไม่แน่ใจว่าสูตรนี้ทจะเป็นอะไร

ส่วนคัมภีร์**ปรมัตถทีปนี** อรรคธกถาขุททก
 นิกาย (ตอนอธิบายปาฏลิตามิยวรรค หรือ
 ปาฏลิตามิยวรรค คัมภีร์อุทาน พระไตรปิฎก
 เล่ม ๒๕) พระอรรคธกถาจารย์ (ท่านธรรมปาละ
 รุ่นหลังพระพุทธรโฆสภาจารย์เล็กน้อย เป็นชาว
 อินเดียเหมือนกัน) ได้แสดงมติที่แปลกจาก
 คัมภีร์สุมังคลวิลาสินีไปบ้าง เช่น แสดงว่า

๑. สูตรมัทวะ คือ เนื้อหมูที่อ่อนนุ่ม
 (ไม่ระบุว่าเนื้อหมูที่อยู่ในวัยใด)

๒. อาจารย์บางพวกว่า สูตรมัทวะไม่ใช่
 เนื้อหมู แต่เป็นหน่อไม้ชนิดหนึ่งที่หมูชอบกิน

(หรือหมุเหี้ยบย่ำไป-มา)

๓. อาจารย์บางพวกว่า เป็นเห็ดชนิดหนึ่ง เรียกว่า อหิฉัตตกะ (มีลักษณะเหมือนงูแผ่แม่เบี้ย)

รวมความว่าพระอรธกถาจารย์ ผู้รจนาคัมภีร์ต่างๆ ก็ยังไม่แน่ใจว่าสูตรมัทวะคืออะไร อย่างไรก็ตามการที่พระพุทธองค์รับสั่งให้ถวายพระองค์เพียงผู้เดียว และที่เหลือให้นำไปฝังเสีย นั้น แสดงว่าต้องเป็นสิ่งที่ เป็นพิษแน่ ข้อพิสุจน์อีกอย่างหนึ่งว่าเป็นพิษก็คือ เมื่อพระพุทธองค์เสวยแล้ว ทรงพระประชวรมากขึ้น จนเกือบจะสิ้นพระชนม์ (ขโร อาพาโธ เวทนา วตฺตนฺติ มรณฺนฺติกา)

พระสังคีติกาจารย์ (อาจารย์ผู้ทำสังคายนา) กล่าวไว้ว่า

“ข้าพเจ้าได้ฟังมาว่า พระผู้มีพระภาคผู้เป็นปราชญ์เสวยอาหารของนายจุนทะแล้ว ทรงประชวรหนักถึงจนสิ้นพระชนม์ เพราะลง

พระบังคนอย่างแรง ตรัสกับพระอานนท์ว่า
เราไปเมืองกุสินารากันเถิด”

ขณะบ่ายพระพักตร์สู่นครกุสินารานั้น
ทรงเหน็ดเหนื่อยมาก จึงทรงแวะพักที่ได้
ร่มไม้ต้นหนึ่ง รับสั่งให้พระอานนท์ช่วยปู
ผ้าสังฆาฏิพับเป็น ๔ ชั้น ประทับนั่งพักผ่อน
ทรงกระหายน้ำ รับสั่งให้พระอานนท์ไปนำน้ำ
มาถวาย พระอานนท์ทูลว่า เกวียนเป็นจำนวน

มากเพียงผ่านลำธารไป น้ำขุ่นไม่สมควรจะ
สวย ขอให้เสด็จต่อไปอีกหน่อยก็จะถึง
แม่น้ำกุกุตา ซึ่งมีน้ำใสสะอาด มีท่าลงราบเรียบ
แต่พระพุทธองค์ยังคงตรัสยืนยันเช่นนั้นถึง
๓ ครั้ง พระอานนท์จึงถือบาตรไปตักน้ำ
ซึ่งขุ่นขึ้นอยู่เดิม เมื่อพระอานนท์เข้าไปใกล้
ก็กลับใสสะอาด พระอานนท์ได้มองเห็น
ความอัศจรรย์นั้น ได้นำมาถวายพระศาสดา
และกราบทูลว่า พระตถาคตทรงเป็นผู้มีฤทธิ์
มาก มีอานุภาพมากเหลือเกิน พระศาสดา
ได้เสวยน้ำเพื่อระงับความกระหายแล้ว

เวลานั้นเอง โอรสของมัลลกษัตริย์
แห่งกรุงกุกุสินารา ชื่อ ปุกกุสะ ออกจาก
นครกุกุสินาราเพื่อไปนครปาวา เขาเป็นศิษย์
ของอาจารย์ดาบสกาลามโคตร (ซึ่งเคยเป็น
อาจารย์สอนเรื่องฌานให้พระพุทธเจ้า
ในสมัยเมื่อพระองค์ออกแสวงหาสัจธรรมอยู่)
เขาเห็นพระศาสดาประทับอยู่ใต้ร่มไม้

จึงเข้าไปเฝ้า กราบทูลว่า น้าอัศจรรย์จริงที่
บรรพชิตมีปกติอยู่อย่างสงบ เคยทราบว่
คราวหนึ่งอาฬารดาบสกาลามโคตร นั่งพัก
อยู่ใต้ร่มไม้ต้นหนึ่ง ขณะเกวียนเป็นอันมาก
ผ่านไป ชาวเกวียนคนสุดท้ายแวะเข้าไป
หาท่าน ถามว่าเห็นเกวียนเป็นอันมากและ
ได้ยินเสียงเกวียนหรือไม่ ท่านตอบว่าไม่เห็น
และไม่ได้ยิน ทั้งๆ ที่ไม่ได้หลับเลย ผ้าของท่าน
ก็เปื้อนธุลี คือ ฝุ่นจากล้อเกวียน น้าอัศจรรย์
จริงๆ บรรพชิตมีปกติอยู่อย่างสงบ

พระคาสดาตรัสเล่าให้ฟังว่า ครั้งหนึ่ง
พระองค์ประทับอยู่ที่โรงกระเดื่องในเมือง
อาตุมา เวลานั้นฝนกำลังตกอย่างหนัก
ฟ้าลั่นเสียงสนั่น ฝ่าเปรี้ยงๆ ลงมาด้วย
ชวานาสองพี่น้องและโคถึก ๔ ตัว
ถูกสายฟ้าฟาดใกล้โรงกระเดื่องนั่นเอง
ชาวบ้านในเมืองอาตุมาพากันออกมาชุมนุมกัน
เพื่อดูชวานาสองพี่น้องและโคถึก ๔ ตัว

พระองค์เสด็จออกจากโรงกระต๋องเสด็จ
จงกรม (เดินไป-เดินมา) ใกล้โรงกระต๋อง
นั่นเอง มีคนคนหนึ่งเข้ามาหาพระองค์
ตรัสถามว่า ประชาชนมาชุมนุมกันเรื่องอะไร
คนผู้นั้นทูลถามว่า ไม่ได้ยินอะไรเลยหรือ
ฝนตกอย่างหนัก ฟ้ำร้องครืนครั้น ฝ่าเปรี้ยงๆ
จนชาวนาสองพี่น้องตายไป และโคถึก
อีก ๔ ตัวด้วย ท่านอยู่เสียที่ไหนเล่า

“เราอยู่ที่นี่เอง”

“ท่านไม่เห็น ไม่ได้ยิน และไม่หลับหรือ”

“ไม่เลย”

ชายผู้นั้นรู้สึกแปลกใจมากในเรื่องนี้
และคิดว่าบรรพชิตมีปกติอยู่ด้วยความสงบหนอ
“ดูก่อนบุกกุสะ ท่านคิดว่า ผู้ที่นั่งอยู่ไม่หลับ
ไม่เห็น ไม่ได้ยินเสียงเกวียนเป็นอันมากผ่านไป
กับผู้ที่นั่งอยู่ไม่หลับ ไม่ได้ยินเสียงฟ้ำร้อง ฟ้ำฝ่า
ในขณะที่ฝนตกอย่างหนัก อย่างไหนทำได้
ยากกว่า (ใครมีปกติอยู่ด้วยความสงบมากกว่า)”

ปุกกุสะเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้า
 ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต และ
 ได้ถวายผ้าเนื้อดีมีสีเหมือนทอง (สิงคิวรรณ)
 ๒ ผืน พระพุทธรองค์ทรงแนะนำให้ถวาย
 พระอานนท์ผืนหนึ่ง พระองค์ทรงครองเอง
 ผืนหนึ่ง แล้วทรงแสดงธรรมให้ปุกกุสะ
 อางหาญว่าเรื่องในกุศลจรिया เขาถวายบังคม
 พระผู้มีพระภาคแล้วจากไป

พระอานนท์มองเห็นพระฉวีวรรณของ
 พระพุทธรองค์ผ่องใสยิ่งนัก ผ้านั้นก็งาม
 รุ่งโรจน์ประดุจถ่านไฟที่ปราศจากเปลว
 จึงกราบทูลถึงความประหลาดใจของตน
 ที่เห็นพระผู้มีพระภาคมีพระชนม์มากแล้ว
 ทรงพระชราแล้ว ทั้งทรงพระประชวรด้วย
 แต่พระฉวีผุดผ่องยิ่งนัก

พระพุทธองค์ตรัสว่า เป็นอย่างนี้เอง
พระฉวีวรรณของพระองค์ จะงามผุดผ่อง
อย่างยิ่งใน ๒ กาล คือ ในวันที่จะตรัสรู้
และในวันที่จะปรินิพพาน

เสด็จต่อไปยังแม่น้ำกุกุธา ลงสรงเสวย
ตามพระอัครยาศัยแล้ว เสด็จถึงสวนมะม่วง
แห่งหนึ่ง รับสั่งให้พระจุนทะ พับผ้าสังฆาฏิ
เป็น ๔ ชั้นปูถวาย เพราะทรงเหน็ดเหนื่อย
เหลือเกิน บรรทมแบบสี่เหลี่ยม (ตะแคงขวา)
มีพระสติสัมปชัญญะ ตั้งพระทัยว่าจะลุกขึ้น
(อุฏฐานสัญญา)

ณ ตรงนี้เอง พระพุทธองค์ทรงทวน
ระลึกถึงนายจุนทะผู้ถวายสุกรมัทวะ –
พระกระยาหารมื้อสุดท้าย เกรงว่าใครๆ
จะติเตียนนายจุนทะ และนายจุนทะเอง
จะร้อนใจ รับสั่งกับพระอาณนทีให้บอก
นายจุนทะว่า อย่าร้อนใจเกี่ยวกับเรื่องนี้
อาหารที่มีอาณิสสร์มาก มีอาณิสสร์เสมอกัน

มีอยู่ ๒ ครั้ง คือ ครั้งหนึ่งเมื่อพระองค์
ส่วยแล้ว ได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ
(คืออาหารที่นางสุชาดาถวาย) และอีกครั้งหนึ่ง
เมื่อพระองค์ส่วยแล้วปรินิพพาน (คืออาหาร
ที่นายจุนทะถวาย) สิ่งที่นายจุนทะทำนั้น
เป็นไปเพื่ออายุ วรรณะ สุข ยศ และสวรรค์
และความใหญ่ยิ่งในอนาคต ตรัสย้าว่า

“บุญย่อมเจริญแก่ผู้ให้ เเวรภัยย่อมไม่มี
แก่ผู้สำรวม ผู้ฉลาดย่อมละบาป ผู้นิพพาน
เพราะสิ้นราคะ โทสะ และโมหะ”

เสด็จต่อไป ทรงข้ามแม่น้ำหิรัญวดี
ถึงสาลวันอันเป็นที่พักผ่อนของมัลลกษัตริย์
แห่งนครกุสินารา รัปลั่งให้พระอานนท์
ตั้งเตียงหันศีรษะไปทางทิศอุดรระหว่าง

ไม้สาละทั้งคู่ ทรงบรรทมอย่างสีหไสยา
 ซ้อนพระบาทให้เหลื่อมกันเล็กน้อย (ไม่ใช่
 ยึดตรงจนเกร็ง) ทรงมีพระสติสัมปชัญญะ

เวลานั้น ไม้สาละผลิดอกสะพรั่งนอก
 ฤดูกาล ร่วงหล่นโปรยปรายลงยังสระของ
 พระตถาคต ดอกไม้ทิพย์ของหอมอันเป็น
 ทิพย์ ก็ร่วงหล่นลงมาเพื่อบูชาพระสรีระ
 ของพระศาสดา ดนตรีทิพย์ก็บรรเลงอยู่
 เพื่อบูชาพระตถาคต

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงปรารภการบูชานี้
 และตรัสกับพระอานนท์ว่า **ผู้ที่ได้ชื่อว่าบูชา
 พระองค์อย่างแท้จริงนั้น คือ ผู้ปฏิบัติธรรม
 ปฏิบัติชอบ หรือปฏิบัติถูกต้อง (ตามฐานะ
 ของตน) ถ้าทำได้เช่นนั้น ชื่อว่าเคารพ
 นับถือบูชาพระองค์ด้วยการบูชาอย่างยิ่ง**

ขณะนั้นพระอุปัถฐก ยืนถวายงานพัด
 อยู่ตรงเบื้องพระพักตร์ของพระศาสดา
 ทรงรับสั่งให้พระอุปัถฐกถอยออกไปเสีย

พระอานนท์สงสัยว่า พระอุปัชฌาย์ปฏิบัติ
 บำรุงพระศาสดามาเป็นเวลานาน เหตุไฉน
 ในวาระเช่นนี้พระพุทธองค์จึงรับสั่งให้ถอย
 ออกไปเสีย จึงทูลถามความสงสัยนั้น
 พระศาสดาตรัสว่า พวกเทวดาในหมื่นโลกธาตุ
 มาเฝ้ากันมาก เพื่อบูชาพระองค์ในวัน
 ปรินิพพาน บริเวณโดยรอบ ๑๒ โยชน์จาก
 ที่ประทับไป ไม่มีช่องว่างแม้เพียงเล็กน้อย
 (เท่าปลายขนทราย = ขนสัตว์ประเภทเนื้อ)
 ที่เทวดาผู้มีศักดิ์ต่างๆ จะไม่สถิตอยู่

อภิญาเทศธรรม :

ธรรมที่ทรงแสดงไว้เพื่อความรู้อย่าง คือ
 สติปัฏฐาน ๔... ความเพียรชอบ ๔...
 อธิปไตย ๔... อินทรีย์ ๕... พละ ๕...
 โทษฉงน ๗... มรรคมีองค์ ๘

รวม ๓๗ ประการ

(ทั้งหมดนี้เรียกว่าโทษปิกขัยธรรม ก็มี)

เทวดาเหล่านั้นนึกตำหนิพระอุปัชฌายะอยู่ว่า พวกเขาคิดใจมาถวายบังคมพระศาสดา มาเห็นพระศาสดา แต่ภิกษุรูปนั้นยืนบังเสียดังนี้

พระอานนท์ทูลถามถึงอาการของ เทวดาเหล่านั้นว่าเป็นอย่างไร ตรัสตอบว่า เทวดาบางพวกเศร้าโศกมาก บางพวกที่ปราศจากราคะแล้ว (พวกพรหมชั้นสุทธาวาส ได้อโนคามิแล้ว ละกามราคะได้แล้ว) ก็ปลงธรรมสังเวชว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง จะหวังให้เที่ยงได้อย่างไรเล่า

ต่อจากนั้น พระอานนท์เริ่มทูลถามข้อข้องใจต่างๆ ของท่าน เพื่อว่าเมื่อพระศาสดาปรีณิพพานแล้ว จะได้ชี้แจงแก่ผู้สงสัยได้ถูกต้อง มีตามลำดับดังนี้

๑. เรื่องสังเวชนียสถาน พระอานนท์ทูลถามว่า เมื่อก่อนนี้เมื่อออกพรรษาแล้ว ภิกษุทั้งหลายต่างก็จาริกมุ่งหน้ามาเฝ้า

พระศาสดา หลังจากพระผู้มีพระภาคเจ้า
 ประณีตพิพพานแล้ว ภิกษุเหล่านั้นควรจะไป
 ที่ใด พระศาสดาตรัสตอบว่า **ควรไปยัง
 สถานที่ ๔ แห่ง คือ สถานที่พระองค์
 ประสูติ สถานที่ตรัสรู้ สถานที่ทรงแสดง
 ธรรมจักรฯ และสถานที่ประณีตพิพพาน**
 เมื่อจาริกไปยังสถานที่เหล่านี้ มีจิตเลื่อมใส
 ลีนซีพลงก็จักไปสู่สุคติโลกสวรรค์

๒. เรื่องการปฏิบัติเกี่ยวกับสตรีเพศ

(มาตุคาม) พระอานนท์ทูลถามว่า
 ควรปฏิบัติต่อมาตุคามอย่างไร ตรัสตอบว่า
การไม่ดู ไม่เห็นเสียได้ เป็นการดี
ถ้าจำเป็นต้องดู ต้องเห็น ต้องพบ ก็อย่า
สนทนาด้วย ถ้าจำเป็นต้องสนทนาด้วย
ก็ให้มีสติไว้ สนทนาอย่างมีสติ (อย่าปล่อย
ให้หลงไหลในรูป เสียง เป็นต้น ของสตรี)

๓. เรื่องการปฏิบัติในพระพุทธสิริระ

เกี่ยวกับเรื่องนี้ พระพุทธองค์ตรัสตอบ

พระอานนท์ว่า “พวกเธออย่าได้ชวนชวายเป็นเพื่อบูชาสรีระของตถาคตเลย แต่จงมีความเพียรพยายามให้เป็นไปติดต่อกันในประโยชน์ของตนๆ จงเป็นผู้ไม่ประมาททำความเพียรอย่างไม่หยุดหย่อน เพื่อให้บรรลุประโยชน์ของตนเถิด” สำหรับสรีระของพระองค์นั้น ปล่อยให้เป็นที่ของ กษัตริย์ พราหมณ์ คหบดี ผู้เลื่อมใสในพระองค์จะพึงทำกัน

พระอานนท์ทูลถามว่า **เขาเหล่านั้นควรปฏิบัติต่อพระพุทธรูปอย่างไร** ตรัสตอบว่า ให้ปฏิบัติอย่างเดียวกับที่ปฏิบัติต่อพระสรีระของพระเจ้าจักรพรรดิ คือ ห่อด้วยผ้าไหมและซับด้วยสำลี ทำเป็น ๕๐๐ ชั้น แล้วเชิญพระสรีระลงในรางเหล็ก ซึ่งเต็มด้วยน้ำมัน ครอบด้วยรางเหล็ก ทำจิตกาธาน (เชิงตะกอน) ด้วยไม้หอมล้วน ถวายพระเพลิงพระสรีระแล้วสร้างสถูป

(บรรจुพระอัฐิ) ไว้ที่หนทางใหญ่ ๔ แพร่ง
สรีระของพระเจ้าจักรพรรดิอันบุคคลพึง
ปฏิบัติอย่างไร ควรปฏิบัติต่อสรีระของ
พระองค์อย่างนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์
และความสุขแก่ผู้มีจิตเลื่อมใสบูชาสักการะ
ตลอดกาลนาน

ต่อจากนั้นได้ทรงแสดงบุคคล ๔ จำพวก
ซึ่งควรแก่การบรรจุอัฐิไว้ในสถูป และเป็นที
บูชาสักการะของมหาชน เรียกบุคคล ๔ จำพวกนี้
ว่า ฐุปารบุคคล คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระปัจเจกพุทธเจ้า พระสาวกของพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้า (ที่เป็นพระอรหันต์โดยเฉพาะ
อย่างยิ่ง คือ พระอรหันต์สาวก) และพระเจ้า
จักรพรรดิธรรมิกราช ทั้งนี้ด้วยเหตุผลว่า
เป็นผู้มีคุณธรรมควรแก่การบูชา และทำให้ผู้บูชา
สักการะประสบผลดีนานาประการ มีความสุข
และไปสู่สุคติสวรรค์เมื่อสิ้นชีพแล้ว

เมื่อไม่มีอะไรจะทูลถามแล้ว พระอานนท์ ก็ถอยออกไป ไปยืนเกาะลิ่มประตู่ (ซึ่งทำ เป็นรูปศิระชะวานร - กบิลีส) ร้องให้อยู่ ด้วยรำพึงว่า พระศาสดาซึ่งเป็นที่พึ่งของตน จักปรินิพพานเสียแล้ว ตัวท่านเองยังไม่สิ้น กิเลสโดยสิ้นเชิง ยังมีอาสวะอยู่ ต่อไปจัก ได้ใครเป็นผู้แนะนำเพื่อความสิ้นกิเลส

เมื่อพระอานนท์หายไปนาน พระศาสดา
ตรัสถามหา ภิกษุทั้งหลายกราบพูลว่าไปยืน
ร้องไห้อยู่ รับสั่งให้เข้าเฝ้า ตรัสปลอบใจว่า
“อย่าเศร้าโศกเสียใจไปนักเลย เราได้เคย
บอกเธอไว้แล้วมิใช่หรือว่า บุคคลจะต้อง
พลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักที่พอใจเป็น
ธรรมดา สิ่งทั้งหลายไม่ยั่งยืน ต้องแตกดับ
สลายเป็นธรรมดา การปรารถนาว่าจงอย่า
แตกสลายอย่าดับนั้น ย่อมไม่อาจหวังได้
อานนท์! เธอได้ปฏิบัติตถาคตด้วยดีตลอดมา
ปฏิบัติด้วยเมตตาทั้งทางกาย ทางวาจา
และทางใจ ได้บำเพ็ญประโยชน์แก่ตถาคต
มานาน อย่างไม่มีใครเสมอเหมือน
ไม่มีประมาณที่เดียว อานนท์! ทำความเพียร
ต่อไปเถิด เธอเป็นผู้มีบุญ จักสิ้นกิเลสโดยกาล
ไม่นานนัก”

และแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสยกย่อง
พระอานนท์แก่ภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งอดีตและอนาคตที่มีภิกษุอุปัฏฐากนั้น จะไม่เกินพระอานนท์ไปได้เลย อย่างมากที่สุดก็จะได้ภิกษุผู้มีคุณสมบัติเพียงพระอานนท์เท่านั้น ภิกษุทั้งหลาย อานนท์เป็นบัณฑิต ย่อมรู้จักกาลเวลาอันควรว่า ใครควรจะเข้าเฝ้าตถาคตเวลาใด ภิกษุทั้งหลาย อานนท์มีคุณอันนำอัครรรย ๔ ประการ คือ พุทธบริษัททั้ง ๔ ต้องการเข้าไปหาพระอานนท์ เมื่อได้เห็นพระอานนท์ก็มีความชื่นชมยินดี

อริยธรรม ๔ ประการ คือ
อริยศีล อริยสมาธิ อริยปัญญา และอริยมุตติ

เมื่อพระอานนท์แสดงธรรมก็พอใจฟัง
เมื่อพุทธบริษัทยังไม่อึดไม่เบื่อในการ
ฟังธรรมของท่าน พระอานนท์ก็หยุดการ
แสดงธรรม (คือ หยุดก่อนที่คนฟังจะเบื่อ)
ทำนองเดียวกับชัตตยบริษัท พราหมณบริษัท
คหบดีบริษัท และสมณบริษัท
ต้องการเข้าเฝ้าพระเจ้าจักรพรรดิ เมื่อได้
เข้าเฝ้าก็มีความชื่นชมยินดี พอใจพระราช-
ดำรัสของพระเจ้าจักรพรรดิ และเมื่อคน
ทั้งหลายยังไม่อึดไม่เบื่อในพระราชดำรัสนั้น
พระเจ้าจักรพรรดิก็หยุดเสีย”

พระอานนท์ทูลว่า ไม่ควรปรินิพพาน
ที่เมืองเล็กเมืองน้อยเช่นกุสินารานี้ ควรเสด็จ
ไปปรินิพพานที่เมืองใหญ่ๆ เช่น เมืองจัมปา
ราชคฤห์ สาวตถิ สาเกต โกสัมพี หรือพาราณสี
เพื่อกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล
และคหบดีมหาศาล ผู้เลื่อมใสพระองค์จะได้
บูชาพระพุทธสรีระ (ให้สมพระเกียรติ)

ตรัสว่า เมืองกุสินารานี้ก็เคยเป็นเมืองใหญ่มาแล้ว ชื่อกัศวาดิ ผู้ครองเมืองนี้ก็เป็นถึงจักรพรรดิ พระนามว่า มหาสุทัสสนะ นครนี้เคยมั่งคั่งรุ่งเรือง มีผู้คนหนาแน่น สุขสบายประดุจเทพนคร ชื่ออาลกมันทाराชธานี

ตรัสดังนี้แล้ว ทรงให้แจ้งข่าวแก่มัลล-กษัตริย์แห่งเมืองกุสินาราว่า พระองค์จักปรีนิพพานในปัจฉิมยามแห่งราตรีนี้ ขอให้รีบมาจะได้ไม่ร้อนใจภายหลังว่า พระตถาคตเจ้าเสด็จมาปรีนิพพาน ณ ดินแดนของตน แต่มิได้เข้าเฝ้า มิได้เห็นพระตถาคตเป็นครั้งสุดท้าย

พระอานนท์ถือบาตรและจีวรของตน เข้าสู่เมืองกุสินาราแต่เพียงผู้เดียว เวลานั้น มัลลกษัตริย์กำลังประชุมกันอยู่ ณ ลัณฑาคาร (ห้องประชุม) เมื่อได้รับข่าวจากพระอานนท์ แล้วก็เศร้าโศกเสียใจว่า ทำไมพระพุทธองค์

ด่วนปรินิพพานัก ดวงตาของโลกจัก
อันตรายเสียแล้ว พวกเขารีบไปเฝ้าพระคาสตา

พระอานนท์คิดว่า ถ้าให้มัลลกะชัตรีย์
เข้าเฝ้าถวายบังคมที่ละองค์แล้วจะเสียเวลา
มาก จนรุ่งแจ้งก็คงไม่เสร็จ จึงจัดให้
เข้าเฝ้าที่ละสกุลโดยลำดับ เพียงปฐมยาม
เท่านั้นก็เสร็จเรียบร้อย

ครั้งนั้น มีปริพาชกคนหนึ่งชื่อ
สุภัททะ อยู่ในเมืองกุสินารา ได้ยินได้ฟัง
จากปริพาชกผู้เฒ่าว่า พระอรหันตสัมมา-
สัมพุทธเจ้าจะปรินิพพานเสียแล้ว
จึงมาเฝ้าเพื่อทูลถามข้อสงสัยของตน
แต่พระอานนท์ขอร้องว่า อย่าได้รบกวน
พระผู้มีพระภาคเจ้าเลย พระองค์กำลัง
จะปรินิพพาน เสียงขอร้องและเสียงห้าม
ได้ยินถึงพระผู้มีพระภาค พระผู้มีความ
กรุณาดุจห้วงมหรณพตรัสกับพระอานนท์ว่า
ให้อนุญาตให้สุภัททปริพาชกเข้าเฝ้าพระองค์

ได้ สุกุทัตทะเข้าเฝ้าทูลถามว่า ครูทั้ง ๖ คน
อันเป็นที่เคารพนับถือของคนเป็นอันมาก
มีปุณณกัสสปะเป็นต้น ได้เป็นสัพพัญญู
ตรัสรู้จริงตามคำปฏิญาณของตนหรือไม่

พระคาสดาตรัสห้ามเสี่ยวว่า อย่าถาม
ปัญหาอย่างนี้เลย ถ้าไม่มีข้อสงสัยอื่น
พระองค์ก็จะแสดงธรรมให้ฟัง และแล้ว
พระพุทธรองค์ก็ตรัสกับสุกัทัตทะว่า
ในธรรมวินัยใด ไม่มีอริยมรรคประกอบด้วย
องค์ ๘ ในธรรมวินัยนั้นย่อมไม่มีสมณะที่ ๑
(พระโสดาบัน) สมณะที่ ๒ (พระสกทาคามี)
สมณะที่ ๓ (พระอนาคามี) และสมณะที่ ๔
(พระอรหันต์) ส่วนธรรมวินัยใด มีมรรค
ประกอบด้วยองค์ ๘ ในธรรมวินัยนั้นย่อมมี
สมณะที่ ๑-๒-๓ และ ๔ โดยลำดับ ก็ใน
ธรรมวินัยนี้มีอริยมรรค ประกอบด้วยองค์ ๘
ธรรมวินัยนี้จึงมีสมณะอย่างแน่นอน ลัทธิอื่นๆ
ว่างจากสมณะ ผู้รู้ทั่วถึง “ดูก่อน สุกัทัตทะ

ถ้าภิกษุพึงเป็นอยู่โดยชอบไซ้ ไร โลกก็จะ ไม่ว่างจากพระอรหันต์”

สุภัททะเลื่อมใสขอบรรพชาอุปสมบท
ตรัสว่า ผู้เคยบวชในลัทธิอื่นมาก่อน
เมื่อประสงค์จะบวช ต้องอยู่ปริวาส ๔ เดือน
ก่อน (คือ อยู่ฝึกฝนตนเองให้เคยชินกับ
ภาวะแห่งผู้บวชในธรรมวินัยนี้) แต่ทรงรู้
ข้อแตกต่างแห่งบุคคลในเรื่องนี้ สุภัททะทูลว่า
สมัครใจจะอยู่ถึง ๔ ปี อย่าว่าแต่ ๔ เดือนเลย

เมื่อทราบแน่ชัดดังนั้น พระพุทธองค์จึง
รับสั่งให้พระอานนท์จัดการบวชให้สุภัททะ
ท่านสุภัททะบวชแล้วไม่นาน ก็ได้สำเร็จเป็น
พระอรหันต์ (ในคตินั้นเอง) นับเป็นพระอรหันต์
องค์สุดท้ายในระหว่างที่พระศาสดายังทรง
พระชนม์อยู่

พระพุทธองค์ตรัสกับพระอานนท์ต่อไปว่า
เมื่อพระองค์ล่วงลับไป ให้ภิกษุทั้งหลายถือเอา
พระธรรมวินัยเป็นศาสดาแทน ให้ภิกษุอ่อนกว่า

เรียกผู้แก่กว่าว่า **กันเต** หรือ **อายุสมา**
 (แปลว่า ท่าน) ให้ภิกษุผู้แก่กว่า เรียก
 ผู้อ่อนกว่าว่า **อาวุโส** (แปลว่า คุณ) หรือจะ
 เรียกชื่อหรือโคตรก็ได้ เวลานี้ภิกษุทั้งหลาย
 ยังเรียกกันและกันว่า อาวุโสๆ อยู่เสมอ
**เมื่อสงฆ์เห็นพร้อมกันจะถอนสิกขาบท
 เล็กน้อยเสียบ้างก็ได้** และให้ลงพรหมทัณฑ์
 (การลงโทษอย่างประเสริฐ ลงโทษอย่างผู้ใหญ่)
 พระฉันนะ (ภิกษุผู้ดี) โดยการปล่อย
 ไม่ต้องว่ากล่าวตักเตือนอะไร

พระคาสดาตรัสต่อไปว่า ภิกษุรูปใด
 สงสัยในพระพุทธเจ้า พระธรรม และ
 พระสงฆ์ ก็ขอให้ถามเสีย เพื่อจะได้
 ไม่เสียดายภายหลังว่า อยู่เฉพาะพระพักตร์

ของพระศาสดาแล้ว มิได้ทูลถามข้อสงสัย
 ของตน แม้สงสัยในมรรคหรือข้อปฏิบัติ
 ต่างๆ ก็ขอให้ถามได้ พระพุทธองค์ตรัส
 ถึง ๓ ครั้ง ภิกษุสงฆ์ก็คองนิ่งเงียบไม่มีใคร
 ถาม พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ที่พวกเธอ
 ไม่ถาม อาจเป็นเพราะเคารพในศาสดาก็ได้
 จะบอกให้เพื่อนถามแทนก็ได้เช่นกัน
 ถึงกระนั้นภิกษุทั้งหลายก็คองนิ่งเงียบ

พระอานนท์แสดงความเลื่อมใสใน
 สงฆ์ว่า ในภิกษุสงฆ์จำนวนทั้งหมดนี้
 ไม่มีใครเคลือบแคลงสงสัยในพระรัตนตรัย
 ในมรรคและในข้อปฏิบัติเลย (ช่างน่าอัศจรรย์
 จริงๆ) พระศาสดาตรัสว่า ที่เป็นเช่นนี้
 ก็เพราะในหมู่ภิกษุสงฆ์เหล่านี้ อย่างน้อยที่สุด
 ก็เป็นโสดาบัน

เมื่อทุกท่านเงียบอยู่

พระศาสดาตรัสกับภิกษุทั้งหลายเป็น

ปัจฉิมโอวาทว่า

“ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนท่าน
ทั้งหลายว่า สังฆารทั้งหลายมีความเสื่อมไป
สิ้นไปเป็นธรรมดา ขอท่านทั้งหลาย
จงมีชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาทเถิด”

นี่คือพระวาจาสุดท้ายของพระผู้มี
พระภาคเจ้า

ต่อไปนี้เป็นอาการหรือลีลาที่
พระพุทธเจ้าปรินิพพาน มีรายละเอียดดังนี้
ทรงเข้าฌานที่ ๑ ออกจากฌานที่ ๑
ทรงเข้าฌานที่ ๒ ดังนี้เรื่อยไป จนถึง
สัญญาเวทิตนโรธ คือ สมบัติที่ดับสัญญา
และเวทนา พระอานนท์ถามพระอนุรุธเถระ
ผู้เลิศทางทิพยจักขุว่า พระผู้มีพระภาค
ปรินิพพานแล้วหรือ พระอนุรุธะตอบว่า
ยังไม่ปรินิพพาน พระองค์เข้าสัญญาเวทิต-
นโรธ

ลำดับนั้น พระศาสดาออกจากสัญญา-
เวทิตนโรธสมาบัติแล้ว เข้ามานถอยหลัง
เรื่อยมาจนถึงฉานที่ ๑ ออกจากฉานที่ ๑
เข้าฉานที่ ๒ ออกจากฉานที่ ๒ เข้าฉาน
ที่ ๓ ออกจากฉานที่ ๓ เข้าฉานที่ ๔ ออก
จากฉานที่ ๔ แล้วเสด็จดับขันธปรินิพพาน
(สิ้นลม สิ้นพระชนม์) ในระหว่างฉานที่ ๔
กับฉานที่ ๕ นั้นเอง เป็นเวลาปัจฉิมยาม
แห่งราตรี

เมื่อพระผู้มีพระภาคปรินิพพานแล้ว
เกิดแผ่นดินไหว มีผู้กล่าวแสดงความสังเวช
สลดใจหลายท่านด้วยกัน ภิกษุและพุทธบริษัท
เหล่าอื่นที่ยังมีกิเลสอยู่ก็ร้องไห้คร่ำครวญ
ส่วนผู้ที่ปราศจากราคะสิ้นกิเลสแล้ว ก็ปลง
ธรรมสังเวชว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง มีความ
สิ้นความเสื่อมไปเป็นธรรมดา

พระอนุรุธเถระได้ประกาศปลอบใจ
พุทธบริษัทมิให้เศร้าโศกคร่ำครวญเกินไป

ท่านทั้งสองคือ พระอนุรุทธะและพระอานนท์
ได้แสดงธรรมปลอบใจพุทธบริษัทจนสว่าง

เมื่อสว่างแล้ว พระอนุรุทธะขอร้องให้
พระอานนท์เข้าไปแจ้งข่าวการปรินิพพาน
ของพระศาสดาแก่มัลลกษัตริย์ในเมือง
กุสินารา มัลลกษัตริย์ทราบความ
แล้วพากันเศร้าโศก ถืดดอกไม้
ของหอมและผ้า ๕๐๐ คู่ ไปยัง
ศาลวัน เตรียมการเกี่ยวกับ
พระพุทธรูประอุอยู่จนเย็น
มีการบูชาพระพุทธรูประด้วย
ความเคารพอย่างยิ่ง วันที่ ๒
ถึงวันที่ ๖ ก็เช่นเดียวกัน

พอถึงวันที่ ๗ มัลลปาโมกข์
(มัลลกษัตริย์ชั้นผู้ใหญ่ เป็น
หัวหน้า เป็นประธาน) ๘ คน
แต่งกายอย่างดี นุ่งผ้าใหม่

เตรียมอัญเชิญพระพุทธสิริระไปถวาย
พระเพลิงนอกนครกุสินารา ออกทางประตู
ทิศทักษิณแต่ยกพระพุทธสิริระไม่ขึ้น จึงต้อง
ถามพระอนุรุธะว่าเพราะเหตุไรจึงเป็นเช่นนั้น

พระอนุรุธะตอบว่า เทวดาต้องการ
ให้นำพระพุทธรูกระหว่างทางทิศอุดร (เหนือ)
แล้วนำเข้ามาทางเดิม ตั้งไว้กลางพระนครก่อน
แล้วอัญเชิญออกทางทิศบูรพา (ตะวันออก)
ถวายพระเพลิง ณ มกุฏพันธนเจดีย์ ซึ่งอยู่
ทางทิศตะวันออกของเมืองกุสินารา

มัลลปาโมกข์ได้ปฏิบัติตามนั้น นำ
พระพุทธรูกระไปตั้ง ณ มกุฏพันธนเจดีย์
มัลลปาโมกข์ ๔ องค์ เตรียมถวายพระเพลิง
แต่จุดไฟไม่ติด จุดเท่าไรก็ไม่ติด จึงเรียนถาม
พระอนุรุธะ

พระอนุรุธะตอบว่า เป็นความประสงค์
ของเทวดาที่จะให้พระมหากัสสปะพระสาวก
ผู้ใหญ่เดินทางมาถึงก่อน เวลานี้พระมหา-
กัสสปะพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ประมาณ ๕๐๐ รูป
กำลังเดินทางมาจากเมืองปาวาสู่นครกุสินารา
เพื่อถวายบังคมพระพุทธรูกระ

วันเดียวกันนั่นเอง พระมหากัสสปะ
พร้อมด้วยภิกษุผู้เป็นบริวารประมาณ ๕๐๐ รูป
เดินทางจากเมืองปาวามุ่งหน้าสู่กุสินารา
ขณะที่นั่งพักอยู่ใต้ร่มไม้ต้นหนึ่ง เห็นอาชีวก
(นักบวชลัทธิหนึ่ง) เดินมา มือถือดอก
มณฑารพด้วย พระมหากัสสปะถามถึง
พระศาสดา อาชีวกตอบว่า ปรินิพพานมาได้
๗ วันแล้ว ภิกษุทั้งหลายได้ฟังข่าวนี้แล้ว
บางพวกก็เศร้าโศกคร่ำครวญถึงพระศาสดา
บางพวกก็ปลงธรรมสังเวช

ในจำนวนภิกษุเหล่านั้น มีรูปหนึ่งชื่อ
สุภัททะ ผู้บวชเมื่อแก่ นั่งอยู่กับภิกษุทั้งหลาย
ด้วย กล่าวขึ้นว่า จะเศร้าโศกเสียใจไปทำไมกัน
พระพุทธเจ้าปรินิพพานเสียก็ดีแล้ว เมื่อท่าน
มีชีวิตอยู่ ท่านก็เบียดเบียนพวกเราด้วย
การคอยห้ามปรามนาาประการ บัดนี้เรา
เป็นอิสระแล้ว ปรารถนาจะทำสิ่งใดก็ทำสิ่งนั้น
ไม่ปรารถนาจะทำสิ่งใด ก็ไม่ต้องทำสิ่งนั้น

ส่วนพระมหากัสสปะปลอบใจภิกษุทั้งหลาย
ให้คลายโศกด้วยธรรม คือการพิจารณาว่า
เราจะต้องพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักที่พอใจ
เป็นธรรมดา เป็นต้น

และแล้ว ท่านรับนำบริวารไปสู่มกุฏพันธน-
เจดีย์ นอกเมืองกุสินารา ทำผ้าห่มเฉวียงบ่า
ประคองอัญชลีเดินเวียนขวา ๓ รอบ
แล้วเปิดพระพุทธรูประทางพระบาทแล้ว
ถวายบังคมด้วยเศียรเกล้า แม้ภิกษุ ๕๐๐ รูป
ก็ทำเช่นนั้นเหมือนกัน เมื่อพระมหากัสสปะ
และบริวารถวายบังคมพระพุทธรูปแล้ว
ไฟในจิตกาธานก็ลุกโพล่งขึ้นเอง เผาไหม้
พระพุทธรูประ แปลกที่ไม่มีเชื้อธำหรือเขม่า
ปลิวออกเลย อย่างอื่นไฟไหม้หมด เหลือแต่
พระธาตุ สำหรับผ้า ๕๐๐ ชิ้นนั้น ไฟไหม้ไป
เพียง ๒ ผืนเท่านั้น คือผืนในที่สุดกับผืนนอก
นอกจากนั้นไฟไม่ไหม้*

*ดูเชิงอรรถหน้า ๗๗

เมื่อถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระแล้ว ก็มีปัญหาเรื่องพระบรมสารีริกธาตุ (พระอัฐิของพระพุทธเจ้า) อีกเล็กน้อย คือ มิกษัตริย์และผู้ครองนครเป็นจำนวนมากถึง ๗ นคร ได้ส่งทูตมายังเมืองกุสินาราเพื่อขอแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ โดยอ้างว่า พวกเขาเลื่อมใสพระผู้มีพระภาคเจ้า เช่นเดียวกับพวกมัลลกษัตริย์เมืองกุสินารา กษัตริย์ที่ส่งราชทูตมาทั้ง ๗ นคร คือ

๑. พระเจ้าอชาตศัตรู แห่งนครราชคฤห์
๒. กษัตริย์ลิจฉวี แห่งนครเวสาลี
๓. กษัตริย์ศากยะ แห่งเมืองกบิลพัสดุ์
๔. กษัตริย์ถูลี แห่งเมืองอัลลกัปปะ

*กล่าวกันว่า ผ้าที่ไฟไหม้ไหม้ นั้น เป็นผ้าที่ทำด้วยใยหิน ผ้าชนิดนี้เมื่อจะซักก็โยนลงกองไฟ เรียกผ้าชนิดนี้ว่า อัคคิโวทานหุสสะ แปลว่า ผ้าที่ซักด้วยไฟ

๕. กษัตริย์โกลิยะ แห่งเมืองรามคาม

๖. พราหมณ์ผู้ครองเมืองเวฏฐที่ปกะ

๗. กษัตริย์มัลละ แห่งเมืองปาวา

แต่เจ้ามัลละแห่งเมืองกุสินาราไม่ยอม

แบ่งพระบรมสารีริกธาตุ อ้างว่าพระศาสดา

ตั้งพระทัยมาปรีณิพพานในเมืองของตน

เรื่องทำท่าจะไปกันใหญ่ แต่ได้อาศัย

โศกนพราหมณ์ผู้มีวาจาเฉียบแหลม

ได้กล่าวเกลี้ยกล่อมว่า

“พระศาสดาของเรา ทรงสรรเสริญขันติ

(และเมตตา) การที่พวกเราจะมารบราฆ่าฟันกัน

เพราะแย่งพระพุทธรูประนั้น หาสสมควรไม่

ไม่เป็นการดีเลย พวกเราควรจะยินยอม

พร้อมใจกันแบ่งพระบรมสารีริกธาตุออกเป็น

๘ ส่วน ส่วนละเท่าๆ กัน เพื่อพระสฤจะจะได้

แพร่หลายไปในที่ต่างๆ เพราะผู้เลื่อมใส

พระผู้มีพระภาคมีจำนวนมากด้วยกัน”

เมื่อโทณฑพราหมณ์กล่าวเช่นนั้น พวกมัลล-
กษัตริย์ก็โอนอ่อนผ่อนตาม และขอให้
โทณฑพราหมณ์เป็นผู้แบ่ง เมื่อแบ่งเสร็จแล้ว
โทณฑพราหมณ์ก็เอ่ยปากขอทะนาน (ตุ้มพะ)
ที่ใช้ตวงพระบรมสารีริกธาตุ เพื่อตนจะได้
นำไปบรรจุไว้ในสถูปสักการบูชาต่อไป
มัลลกษัตริย์ก็ยินยอมให้

ต่อมามีเจ้าโมริยะแห่งเมืองปีปผลิวัน
ทราบข่าวการปรินิพพานแห่งพระศาสดา
ได้ส่งทูตไปขอพระบรมสารีริกธาตุเช่นเดียวกัน
แต่ไม่ได้ เพราะเขาแบ่งกันหมดแล้ว ได้แต่
พระอังคาร (ขี้เถ้า) ไป

เป็นอันว่า พระสถูปที่บรรจุพระบรม-
สารีริกธาตุในครั้งนั้นมี ๘ แห่ง บรรจุตุ้มพะ คือ
ทะนานที่ตวงพระธาตุ ๑ แห่ง บรรจุพระอังคาร
๑ แห่ง รวมเป็น ๑๐ แห่ง ด้วยประการฉะนี้

‘อานนท์

เราได้เคยบอกเธอไว้ก่อนแล้วมิใช่หรือว่า

บุคคลย่อมต้องพลัดพราก

จากสิ่งอันเป็นที่รักที่พึงเป็นธรรมดา

จะหวังให้ได้ตั้งใจเสมอไปย่อมไม่ได้

สิ่งที่เกิดขึ้นแล้วย่อมมีการสลายเป็นธรรมดา

จะปรารถนาว่าอย่าต้องทำลายเลย

ย่อมเป็นไปไม่ได้...’

ภิกษทั้งหลาย
บัดนี้เราขอเตือนท่านทั้งหลายว่า
สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไป
สิ้นไปเป็นธรรมดา
ขอท่านทั้งหลาย จงมีชีวิตอยู่
ด้วยความไม่ประมาทเถิด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย